

2024

Частина 2

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

1

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Частина 2

Ми з України! Ми — українці!

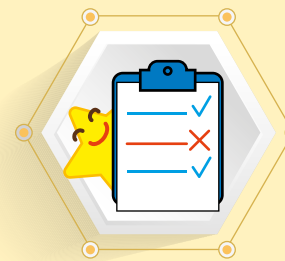
Гарна робота!

Будь собою!

Ти молодець!

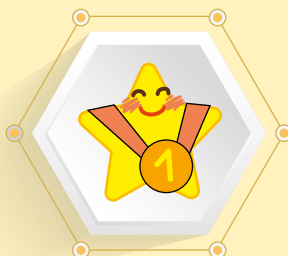
Не бійся помилятися!

У тебе все вийде!

Ти це зможеш!

Так тримати!

Ти — важлива частина команди!

Будь творчим / творчою!

Не здавайся!

Рости і розвивайся!

Вір у себе!

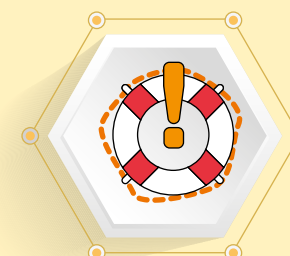
Будь неповторним / неповторною!

Мрій великими мріями!

Будь упевнений / упевнена в своїх силах!

Допомагай іншим!

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

**Підручник інтегрованого курсу
для 1 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)**

ЧАСТИНА 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

УДК 57.081.1*кл1(075.2)
Г91

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 03.02.2023 № 110)

Підручник безкоштовний.
Надруковано згідно з договором
від 16 серпня 2024 року № FУ25-08-18.
Продаж заборонено.

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми
для 1–2 класів, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

Авторський колектив: Ірина ГРУЩИНСЬКА, Зоя ХИТРА,
Вікторія МОЛОЧКО, Ірина ДРОБЯЗКО

Дорогі вчителі, батьки, дорослі друзі
першокласників і першокласниць!

Разом із дітьми ви розгортаєте другу частину підручника.
Тобто наші відкриття і дослідження навколишнього світу
тривають.

Зверніть увагу, що більшість текстів і в другій частині підруч-
ника читаються дорослими й обговорюються спільно з дітьми.

Радимо нагадати маленьким дослідникам і дослідницям
секрети умовних позначок.

Працюємо разом
(у групі й парі).

Відповідаємо
на запитання.

Пізнаємо народну
мудрість.

Розкриваємо
свої почуття.

Граємо, інсценізуємо,
театралізуємо.

Дбаємо про
безпеку.

Звертаємо вашу увагу на те, що матеріали в підручнику
подаються за тижнями, об'єднаними однією темою. Так кожний
світ — це три уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ»
та один урок творчої праці (дизайну і технологій), який ми
називаємо «Творчою майстернею».

► **Успіхів вам!**

ISBN 978-966-991-313-5
ISBN 978-966-991-315-9 (ч. 2)

© Грущинська І. В., Хитра З. М.,
Молочко В. В., Дробязко І. І., 2023
© УОВЦ «Оріон», 2024

Любі юні друзі!

Раді вітати вас після канікул. Ми переконані, що ви скучили за своїми однокласниками і однокласницями, вчителями, нашою школою радості.

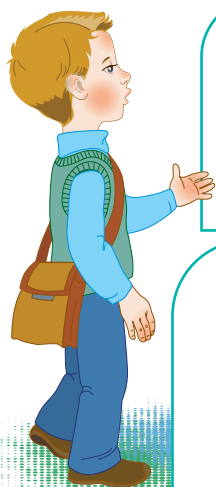
Ви вже багато знаєте і вмієте. Головне, що ви навчилися товаришувати й переконалися: досліджувати світ надзвичайно цікаво.

На вас і ваших рідних та близьких чекають нові запитання й відкриття, а також нові цікаві проекти, які ви створюватимете разом.

НАШЕ ТРЕТЄ ДОСЛІДЖЕННЯ — «ЛЮДИНА І СВІТ»

— Що ти знаєш про світ? Яким він був раніше і яким стане в майбутньому? Хто нам допоможе розібратися?

— Це — пан Мандрівник. Він об'їздив увесь світ, але найцікавіше розповідає про нашу країну Україну. Він знає, що мандрувати — це справжнє щастя.

— Вітаю! Я — пан Мандрівник. Радий зустрічі з вами. Разом ми дізнаємося багато цікавого й корисного про світ навколо нас. Перевірте мої рецепти щастя:

- **Досліджувати — значить шукати відповіді.**
- **Не почувайтесь безпорадними. Шукайте шляхи.**
- **Ти не один / не одна.**

Спільно з дорослими ви зможете виконати третій цікавий **проект «Досліджуємо історію свого будинку, вулиці, села або міста»**.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: НАША БАТЬКІВЩИНА — УКРАЇНА

Ти дізнаєшся більше про свою Батьківщину та її державні символи.

Урок 49

ЯК НАЗИВАЄТЬСЯ НАША БАТЬКІВЩИНА?

— У кожної людини є своя рідна батьківська земля — Батьківщина. Наша з тобою Батьківщина — це країна Україна.

Переконаймося в тому, що вона прекрасна!

Позмагайтеся. Які вірші про Україну ви знаєте?
Прочитайте їх виразно.

- **Поміркуй.** Чому слово **Батьківщина** ми пишемо з великої літери? **Поясни** свою думку.
- **Послухай** або **прочитай** вірш і **придумай** до нього найвлучнішу назву.

Струмок серед гаю, як стрічечка.

На квітці метелик, як свічечка.

Хвилюють, маюють, квітують поля —

Добридень тобі, Україно моя!

Павло Тичина

- **Роздивися** світлини. Які з них нагадують тобі про Україну?

1

2

3

4

- **Розглянь** карту України — зменшене зображення нашої славетної країни. **Поміркуй**, де ти мрієш побувати. Які місця хочеш відвідати?

Дослідіть за допомогою дорослих, у якій області ви народилися. А у якій живете зараз?

Урок 50

**ЯКІ ДЕРЖАВНІ
СИМВОЛИ УКРАЇНИ?**

— Кожна країна світу має свої державні символи: герб, прапор і гімн. Для всіх країн вони різні.

Державний Герб України — це золотий тризуб на синьому тлі. Історія цього символу почалася ще за часів Київської княжої держави Русі-України.

Тризуб на монетах давніх київських князів

Колір Державного Прапора України — синьо-жовтий. Синій колір — це символ миру. Жовтий — символ достатку й добробуту.

Державною мовою в Україні є українська.

- **Поясни.** Що тобі нагадують кольори Державного Прапора України?

Державний Гімн України — це головна урочиста пісня нашого народу. Музику до гімну створив Михайло Вербицький на слова Павла Чубинського. Коли виконують гімн, зазвичай люди встають і тримають руку на серці. Так вони висловлюють повагу до своєї Батьківщини.

- **Розгадай** таємницю Державного Герба України.
Прочитай зашифроване слово.

- **Досліді.** Де можна побачити державні символи України? Коли співають Державний Гімн України? **Прослухайте** Державний Гімн України у виконанні Михайла Хоми. **Заспівайте** його разом.

qr.orioncentr.com.ua/tsq6U

Урок 51

ЧИМ СЛАВИТЬСЯ СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ?

— Київ — столиця нашої держави. Це — найбільше місто України. У нього давня і славетна історія. Київ розтягнувся по обидва береги Дніпра-Славутича — головної річки України. Його центральна вулиця — Хрещатик, а площа — Майдан Незалежності.

- **Досліді.** Чому наша столиця має таку назву?

Засновники Києва — Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь: квітова композиція і пам'ятник

- **Розглянь світлини** на цій і наступній сторінках. **Розкажи**, які пам'ятні місця Києва ти знаєш.

Дослідіть, чому саме в Києві встановлено ці маленькі скульптури.

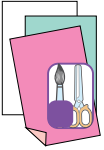
Чому українську мову називають «мовою єднання»? Чому, коли звучить Державний Гімн України, люди тримають руку на серці? Який куточок столиці України варто було б, на твою думку, зобразити на листівці?

За що ти любиш Київ?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЄ ПРАПОР І ГЕРБ МОЄЇ КРАЇНИ?

Аплікація, моделювання

Тобі знадобиться: жовтий і синій папір чи картон;
дерев'яна паличка; ножиці; клей.

Дружні поради

Щоб виготовити прапор, виріж однакові прямокутники синього й жовтого кольорів з картону чи паперу. Склей їх поміж собою, щоб прапор був синьо-жовтим з обох сторін. Поміж паперу вклей паличку, за яку триматимеш прапор.

Для виготовлення герба виріж синій папір у вигляді будиночка з трикутним дахом. Переверни цей вирізаний листок. Це буде основа для герба. На жовтому папері намалюй знак тризуба, в якому зашифроване слово «ВОЛЯ». Виріж і наклей на синю основу.

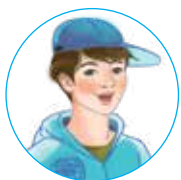

МОЄ ВІДКРИТТЯ: СЛАВНЕ МИНУЛЕ НАШОЇ КРАЇНИ

Ти відкриєш цікаві сторінки історії нашої Батьківщини.

Урок 52

КОЛИ ВИНИКЛА НАША ДЕРЖАВА?

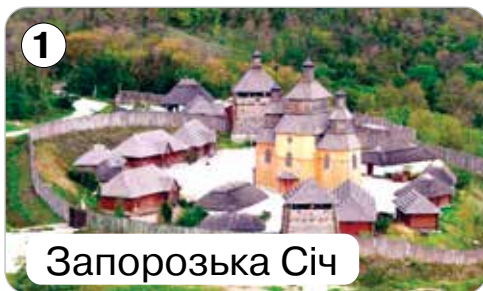
— Україна — держава давня. Протягом століть вона існувала під різними назвами. Серед народів світу лунала слава Київської Русі та Війська Запорозького. А відновлення незалежності України відбулося 1991 року.

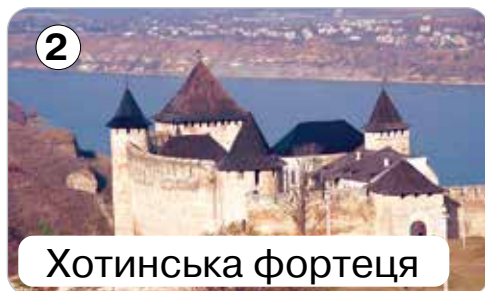
Запам'ятай!

24 серпня — День Незалежності України.

- **Розглянь** світлини. **Досліді.** З якою метою використовували ці споруди в минулому?

Запорозька Січ

Хотинська фортеця

Обговоріть. Чому українці будували укріплені фортеці?

- **Досліді.** Чи є історичні пам'ятки у твоєму місті або селі?
- **Поміркуй.** Чому необхідно берегти історичні пам'ятки?

Урок 53

ЯКІ ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРИ ПРИКРАШАЮТЬ УКРАЇНУ?

— В Україні є багато пам'яток культури, що належать до історичних скарбів не лише нашої Батьківщини, а й світу. Як цікаво дізнаватися про їхнє загадкове минуле!

- **Пригадай**, кого називають культурною людиною. **Поясни**, як ти розумієш, що таке пам'ятки культури.

Роздивіться зображення пам'яток нашої країни.

Золоті ворота в Києві

Площа Ринок у Львові

Оперний театр
в Одесі

Музей «Писанка»
в Коломиї

- **Досліді.** Які з цих пам'яток з'явилися раніше, а які — пізніше?

Зверни увагу: пам'ятки культури є скрізь. Тільки потрібно навчитися їх помічати і цінувати.

- **Поміркуй і доведи.** Чи можна зображені дитячі містечка в Києві, Миколаєві та Хмельницькому вважати пам'ятками культури?

м. Київ

м. Миколаїв

м. Хмельницький

- **Цікаве дослідження.** Довідайся та розкажи більше про ту пам'ятку України, яка тобі сподобалася найбільше.

Урок 54

КИМ СЛАВЕТНА УКРАЇНА?

— Україна подарувала світові багато видатних особистостей. З-поміж них: мислителі, державні діячі, композитори, винахідники, художники й художниці, письменники й письменниці. Ці люди прославили нашу Батьківщину. Адже їхні досягнення змінили світ на краще.

- **Пригадай і назви.** Яких славетних українців і українок ти знаєш?

Розгляньте картини видатної української художниці Катерини Білокур. Що на них зображено?

- **Придумайте** свої назви до картин художниці.
- Яке враження вони на вас справили? **Обговоріть** їх із рідними.

- **Відшукай** досягнення видатних людей України.

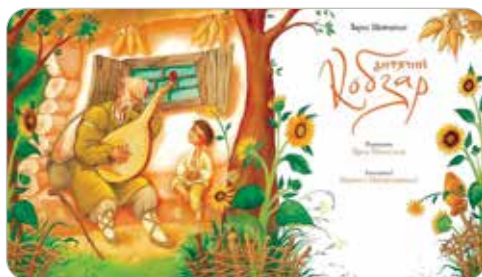
Тарас Шевченко

Велетень літак «Антей»

Катерина Ющенко

«Кобзар»

Олег Антонов

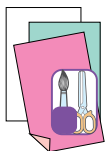

Адресна мова
програмування

🤔 Що в минулому нашої держави здається тобі найважливішим? Як доля твоєї родини пов'язана з історією нашої країни? Кого ти вважаєш видатними українцями і українками сучасності?

😊 Яка найзаповітніша мрія українців?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЩО ТАКЕ «МРІЯ» ДЛЯ
СПРАВЖНІХ УКРАЇНЦІВ І УКРАЇНОК?

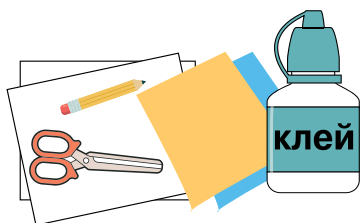
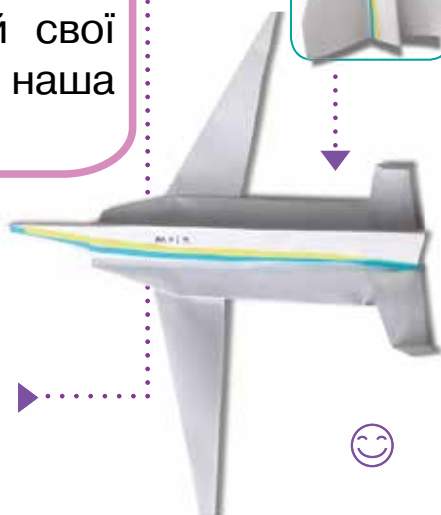
Конструювання з паперу

Тобі знадобиться: аркуш білого паперу; жовта і синя паперові стрічки; ножиці; клей; фломастер.

Дружні поради

«Мрія» — найбільший літак світу, що прославив нашу Україну. Його виготовили інженери на авіаційному заводі в Києві. Віднови цей літак знову. Прояви винахідливість і спроектуй його ще потужнішим і маневреним.

Склади літак з аркуша білого паперу. Обклей його синьою і жовтою стрічками. Напиши на ньому «МРІЯ». Додай свої елементи. Мріємо, що наша «Мрія» відродиться!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: У КОЖНОГО СВІЙ НАЙКРАЩИЙ РІДНИЙ КРАЙ

Ти зрозумієш, що в кожної людини є свій рідний край.

Урок 55

ДЕ МІЙ РІДНИЙ КРАЙ? ЗВІДКИ Я РОДОМ?

У кожної людини й у тебе є свій рідний край. Це — твоя мала батьківщина.

Рідний край — це область країни, де розташовується твоє місто чи село.

— До складу України входять 24 області й Автономна Республіка Крим. Кожна область має обласний центр — головне місто. Області складаються з районів.

- **Роздивися** поштову марку та герб Луганської області. **Розкажи**, що на них зображено.

Дослідіть, де розташовується ваш рідний край.

- **Пригадай.** Назви яких обласних центрів України ти знаєш?
- **З'ясуй**, у якій області живеш ти. Як називається твій район? А місто, село чи селище?

— До речі, визначити назву рідного краю легко, якщо ти знаєш, як називається твоя область. Справді, вони майже завжди збігаються. Наприклад, якщо ти нині живеш у Київській області, то тебе пригорнула — Київщина, а якщо у Львівській, то — Львівщина.

Чи згодні ви з прислів'ям?

За морем тепліше, та вдома миліше.

- **Цікаве дослідження.** Яку назву має твій рідний край? **Відшукай** його на карті України. Чому він так називається?

Урок 56

ЯКИМ БУВ НАШ КРАЙ У МИНУЛОМУ?

— З давніх-давен наші предки вирощували хліб і розвивали різноманітні промисли. Це й різьблення по дереву, ткацтво, й вишивання рушників і сорочок. Вони вміли не лише виготовляти чудові гончарні вироби: горщики, глечики та інший посуд, — а й яскраво розписували його. Тобто наші давні майстри знали: **усе, що зроблено руками, має бути зігріте серцем.**

Уявіть, що ви разом із нашими друзями потрапили на Сорочинський ярмарок. Вироби яких майстрів ви могли б там придбати? **Розіграйте.**

Окрім того, українці й українки завжди славилися у світі своїми мелодійними піснями та запальними танцями.

- А яка українська народна пісня — твоя улюблена? **Заспівай.**
- **Роздивися** картину. Що на ній зображено? **Придумай** до неї назву. **Намалюй** ілюстрацію до своєї улюбленої української пісні.

- Як називається найвідоміший український народний танець? Чи вмієш ти його танцювати?

Прочитай і поясни зміст прислів'я.

У коваля руки золоті, а в співака — голос.

- **Досліді.** Які професії «заховалися» в таких поширених прізвищах?

КОВАЛЬЧУК ГОНЧАРЕНКО КРАВЕЦЬ

- Разом з дорослими **досліді походження свого прізвища.** Як воно виникло? Що може розповісти про твоїх предків?

Урок 57

ЧИМ ВІДОМИЙ МІЙ РІДНИЙ КРАЙ?

— Які вироби народних майстрів тобі доводилося бачити? Як їх використовують у побуті? Наші юні дослідники і дослідниці побачили на виставці багато цікавого й красивого. Допоможи їм розібратися, де живуть майстри, які виготовляють ці чудові вироби.

- **Роздивись** ілюстрації. Які витвори народних майстрів тобі сподобалися найбільше?
- **Досліді**, із яких матеріалів вони виготовлені.

керамічний
півник

годинник
з петриківським
розписом

Великодня
писанка

скринька

килим

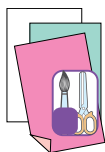

Чому саме людей називають найбільшим багатством рідного краю? **Уяви**, що до вас у школу завітали іноземні гості. Що цікаве ти будеш розповідати їм про свій рідний край? А що зможеш показати?

Що ти можеш подарувати на згадку про свій рідний край? Про що ми всі мріємо?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯКІ РУШНИКИ ВИШИВАЮТЬ
У МОЄМУ РІДНОМУ КРАЇ?

Ґрунтування. Мозаїка

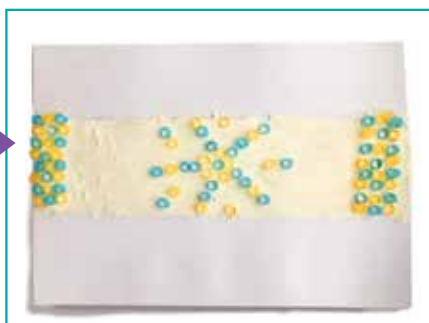
Тобі знадобиться: аркуш картону; білий пластик; палички для коктейлів; ножиці.

Дружні поради

Виріж білий вузький прямокутник із картону. Це буде основа рушника. Заґрунтуй її пластиком. Дві палички для коктейлів поріж на маленькі шматочки. Викладай ними візерунки, повторюючи вишивку рушників, які ти бачив / бачила вдома, в школі, в музеї, на весіллі.

Відвідай наш майстер-клас:
qr.orioncentr.com.ua/qCr4U

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПРИРОДА МОГО РІДНОГО КРАЮ

Ти звернеш увагу на красу природи рідного краю та зміни в довкіллі взимку.

Урок 58

ЯКІ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ Є В МОЄМУ РІДНОМУ КРАЇ?

— Нумо разом милуватися неповторними краєвидами України! Усі вони увійшли до почесного переліку «Сім природних чудес України».

Гордість України —
заповідник «Асканія-Нова»

Неймовірна річка
Дністер

Мармурова печера
у Криму — одна
з найкрасивіших у світі

Озеро Синевир —
найбільше озеро
українських Карпат

Озеро Світязь —
найглибше в Україні

Кам'яністі береги річки
Південний Буг у степу

Подільські Товтри — залишки прадавнього океану
на Землі можна побачити тільки тут.

Розкажіть, де вам доводилося бувати. Які дива природи ви бачили на власні очі? А які мрієте побачити?

- **Довідайтеся**, які мальовничі місця є у вашому рідному краї. Яке з них можна назвати природним дивом?
- **Дослідіть**. Яка форма поверхні Землі переважає у вашому краї? Рівнинна, горбиста чи гориста? Які річки й озера «напувають» ваш край?
- **Вислови власну думку**. У яку пору року природа твого краю — найчарівніша?

Урок 59

УРОК-ЕКСКУРСІЯ. ПОДОРОЖ У ПРИРОДУ ВЗИМКУ

Місяці й періоди зими

Грудень —
початок зими

Січень —
середина зими

Лютий —
злам зими

- **Досліді.** Які зміни відбуваються в природі взимку?

Узимку відбуваються зміни в:

**неживій
природі**

Найнижче
полудневе
розташування
Сонця. Короткий
день. Замерзання
водойм. Холодні
вітри й сніг.

**житті
рослин**

Рослини
в стані спокою.
Достигання
шишок на сосні
та ялині.

**житті
тварин**

Приліт снігурів —
зимуючих
птахів. Зимова
зміна «вбрання»
в білки (вивірки).

- **Розкажи** вдома про зимову екскурсію. **Склади розповідь** на тему «Чому я люблю зиму?».

Урок 60

УРОК-ЕКСКУРСІЯ. ПРАЦЯ ЛЮДЕЙ УЗИМКУ

- **Розглянь** світлини. Пригадай, яких клопотів завдає людям зима.

- **Поміркуй.** Чи потрібно взимку підгодовувати диких тварин? Як це роблять дорослі й діти?

- **Практичне завдання.** Піклуйся про птахів узимку. **Зроби** годівничку й підгодовуй їх упродовж зими. **Досліди**, яка їжа їм подобається найбільше.

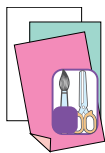
Які звірі взимку змінюють забарвлення свого хутра? Яких птахів ти можеш побачити в зимові місяці? А як ти пристосовуєшся до зимових умов?

Що тобі найбільше подобається робити взимку?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯК УПІЗНАТИ КАРТУ УКРАЇНИ?

Вирізання, моделювання

Тобі знадобиться: білий папір; жовтий і синій картон; ножиці; олівець і клей.

Дружні поради

Обведи зображення нашої країни, притиснувши карту і листок білого паперу до віконечка або перемалюй. Напевно в тебе у класі є карта України. Роздивись зображення на білому папері так, немов дивишся на хмаринку. На що схоже? Пофантазуй! Тепер приклади шаблон до жовтого картону, обведи і виріж по контуру. Половину шаблону обмалюй на синьому картоні й виріж. Наклей на жовту основу — вийде карта України в кольорах державного прапора.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: СУЧАСНИЙ ДЕНЬ НАШОЇ КРАЇНИ

Ти переконаєшся, що добробут у країні починається з рідної домівки.

Урок 61

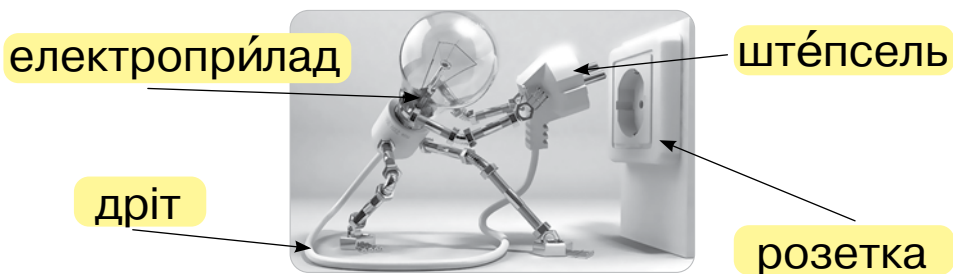
ХТО ВДОМА «ПОМІЧНИК»?

— У кожного вдома є «помічники», які допомагають приготувати їжу, закип'ятити воду, охолодити або зігріти повітря. Це — побутові прилади, що «працюють» за допомогою електроенергії. Користуватися ними варто економно, обережно й тільки з дозволу дорослих.

Запам'ятай! Умикаючи та вимикаючи електроприлади з розетки, потрібно тримати їх за штепсель, а не за дрiт. Ніколи не роби цього вологими руками!

- **Досліді.** Якими електроприладами в тебе вдома користуються найчастіше? Яким чином можна економити електроенергію? Чому це так важливо?

Урок 62

ІЗ ЧОГО СКЛАДАЄТЬСЯ ДОБРОБУТ НАШОЇ КРАЇНИ?

— Які слова заховалися в цьому слові?

ДОБРОБУТ

Як ти розумієш його значення?

Знай, кожна людина повинна змалку сама дбати про свій добробут і добробут людей, які живуть поряд.

Розглянь дитячі малюнки, які діти підготували для участі в конкурсі «Безпека дитини — добробут країни». **Намалюй** свій малюнок на цю тему.

Мінна безпека

Пожежна безпека

Прочитай і поясни зміст прислів'їв.

- **Тяжко тому жити, хто не хоче думати й робити.**
- **Не одяг прикрашає людину, а добрі справи.**
- **Поміркуй.** Чому кажуть, що добробут країни складається з добробуту кожної людини?

Урок 63

ЯК ПІДТРИМАТИ ЗАХИСНИКІВ І ЗАХИСНИЦЬ НАШОЇ ДЕРЖАВИ?

— Боронити незалежність своєї країни — складний, але почесний обов'язок. Ті, хто безстрашно захищають нашу Батьківщину, — це справжні герої і героїні!

Нашим захисникам і захисницям так потрібні підтримка й розуміння кожного з нас. Бо ми всі — єдина родина — український народ!

- **Поміркуйте**, як можна допомагати військовим і людям, які постраждали під час війни.

- Про що ти хочеш написати нашим відважним захисникам і захисницям? **Добери** слова вдячності.

Прочитай і поясни зміст прислів'я.

Де мужність, там і перемога.

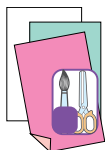
Чому без праці немає й добробуту? Які корисні справи ти вже вмієш робити? Чому захисники і захисниці — це герої і героїні?

Про яке майбутнє для нашої країни ти мрієш?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯКОГО КОЛЬОРУ СЕРЦЯ ДЛЯ СМІЛИВИХ І ВІДВАЖНИХ?

Плетіння з ниток

Тобі знадобиться: підкладка для їжі або картон;
ручка або олівець; нитки жовті й блакитні; ножиці.

Дружні поради

Серця відважних людей чисті як небо й гарячі як Сонце.

Виріж сердечко з пакувального картону або пластикової підкладки від харчових продуктів. Дірочки по контуру зроби стержнем кулькової ручки чи гострим олівцем. Просунь блакитні й жовті нитки через отвори, немов розфарбуй сердечко. Або намотай жовті й сині нитки на вирізане сердечко. Зроби петельки і прикрась клас чи оселю. Або подаруй нашим героям і героїням з вірою в Перемогу!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: НАРОДИ СВІТУ

Ти довідаєшся, які народи живуть в Україні та світі.

Урок 64

ЯКІ НАРОДИ ЖИВУТЬ В УКРАЇНІ?

— Кожна людина у світі живе серед людей, у **громаді**. Тому ми всі — **громадяни** своєї держави України.

- **Поміркуй.** Чому бути громадянином / громадянкою не лише почесно, а й відповідально?

Громадянами України є не лише українці. У нашій країні проживають кримські татари, поляки, угорці, болгари, румуни, євреї та представники багатьох інших національностей.

Усі разом ми становимо український народ!

- **Розглянь малюнки.** Дізнайся, які народи мешкають в Україні. **Помилуйся** їхніми національними костюмами.

українці

кримські татари

поляки

румуни

гагаузи

угорці

болгари

греки

Усі ми різні, але рівні, як квітки у віночку!

- **Розкажи** про своє улюблене українське національне вбрання.
- **Дізнайся.** Яке національне коріння мають твої предки?

Прочитай і поясни прислів'я.

Одне дерево — не ліс, один чоловік — не народ.

Обговоріть. Які риси, на вашу думку, найбільше цінують громадяни і громадянки України?

Урок 65

З ЯКИМИ КРАЇНАМИ
МЕЖУЄ УКРАЇНА?

— Україна — одна з найбільших країн Європи. Наша країна межує з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою, Росією та Білоруссю.

- **Допоможи** нашим дослідникам запам'ятати зображення прапорів деяких країн, з якими межує Україна.

Польща

Молдова

Румунія

Словаччина

Угорщина

- **Досліді.** Які країни мають схожі прапори? Де можна побачити зображення прапорів?

Позмагайтеся, хто з вас знає більше прапорів різних країн світу.

- **Практичне завдання. Сплануй** маршрут уявної подорожі від свого міста чи села до однієї з країн світу. Разом з дорослими **скористайся** картою світу або інформацією з мережі «Інтернет».

Урок 66

ЯКІ КРАЇНИ Є НА ЗЕМЛІ?

— Усі народи світу відрізняються зовні між собою. Вони мають різні традиції, звичаї й мову. Водночас людей мають об'єднувати спільні цінності: прагнення миру, щастя, добробуту, здоров'я та поваги одне до одного.

- **Упізнай** країну за магнітиком. Як це тобі вдалося?

Позмагайтеся, хто з вас знає більше назв різних країн світу.

Придумайте та інсценуйте діалоги між представниками різних народів світу, які вихваляють свої національні страви.

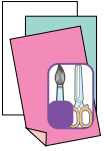
Представники яких народів живуть в Україні? У якій країні світу тобі хотілось би побувати? Що найважливіше у стосунках між країнами? Чи любиш ти одягати вишиванку?

Яка інформація зацікавила тебе найбільше?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЮТЬ КОЛЬОРИ ПРАПОРІВ КРАЇН СВІТУ?

Аплікація, моделювання

Тобі знадобиться: кольоровий папір; ножиці; клей; дерев'яні палички для шашлику.

Дружні поради

Роздивись прапори держав світу. Про що вони можуть розповісти?

Зроби аплікацію з паперу, повторюючи кольори національних прапорів, які тобі подобаються. Поміж аркушами аплікації вклей паличку для шашлику, щоб зручно було тримати прапор. Прикрась класну кімнату або подаруй друзям.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: СВІТ У МИНУЛОМУ ТА МАЙБУТНЬОМУ

Ти з'ясуєш, як людські розум і винахідливість змінюють обличчя світу.

Урок 67

ЯК ВИЗНАЧНІ ВІНАХОДИ УДОСКОНАЛЮЮТЬ НАШ СВІТ?

- **Поміркуй.** Які винаходи ти вважаєш найважливішими в історії людства?

Найважливіші винаходи

кóлесо

інтернет

друкарський
верстат

ноутбук

буквар

- **Досліді**, як ці винаходи допомагають тобі в повсякденному житті.

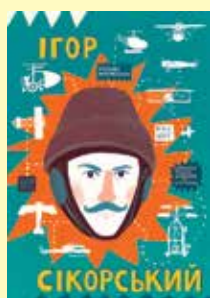
Прочитай загадку, **поясни** відгадку. **Придумай** свою загадку про найпотрібніший, на твою думку, винахід людства.

Дерево — не дерево, а листки має, той буде мудрим, хто їх добре знає.

Позмагайтеся, хто з вас назве більше винаходів, якими ми користуємося в побуті.

- **Дізнайся** більше про українських винахідників.

Ігор Сікорський — видатний авіаконструктор, винахідник гвинтокрила.

Сергій Лебедєв
створив перший
у Європі комп'ютер,
який тоді ледь уміщався
у великій кімнаті.

Миколі Бенардосу
ми завдячуємо появою
кондиціонера, каструлі-
скороварки, машинки
для приготування морозива,
а також пральної машини.

Урок 68

ЯКИМ МИ ХОЧЕМО БАЧИТИ СВІТ У МАЙБУТНЬОМУ?

— Чи хотіли б ви за допомогою машини часу потрапити в майбутнє? Яким ви його уявляєте?

Учені передбачають, що в майбутньому люди житимуть у чудернацьких містах, які сягатимуть хмар. Стіни будинків перетворюються на сади та городи, що рухатимуться за Сонцем. Скрізь працюватимуть різноманітні роботи. А найголовніше: всі народи житимуть у дружбі та злагоді!

Придумайте діалоги між людьми, які житимуть у віддаленому майбутньому.

Розгляньте проекти міст майбутнього, **опишіть** їх.

- **Поміркуйте.** Чи зможуть у майбутньому люди існувати без живої природи?

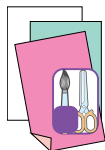
Які винаходи людства тебе зацікавили? Чи хочеш ти бути винахідником чи винахідницею? Куди тобі хотілось би здійснити космічну подорож? Чому?

Чи сподобалася тобі уявна мандрівка в минуле й майбутнє?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯКИЙ ВИГЛЯД МАВ ПЕРШИЙ У СВІТІ ГЕЛІКОПТЕР?

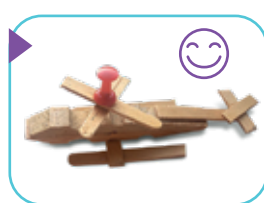
Конструювання з дерев'яної прищіпки

Тобі знадобиться: дві дерев'яні палички й прищіпка; ножиці; клей; канцелярська кнопка.

Дружні поради

Ти вже знаєш, що перший гелікоптер винайшов українець Ігор Сікорський. Створимо модель цього літального апарата й дізнаємося про його основні частини.

Дерев'яну прищіпку розбери на дві деталі. Склей спинками. Дерев'яні палички розріж на шматочки. Це будуть частини гвинтів, хвоста, шасі. Основний гвинт склади хрестиком і закріпи канцелярською кнопкою на фюзеляжі (кабіні) гелікоптера. Хвостовий гвинт склей хрестиком і закріпи з хвостом і корпусом гелікоптера. Шасі виготов з обрізок паличок, складених як основа санчат.

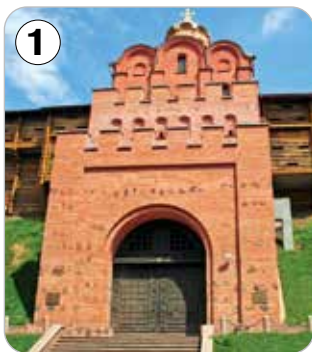
Урок 69

МИ ДОСЛІДЖУЄМО СВІТ!

Підбиваємо підсумки. Що нового, корисного й цікавого ми дізналися про світ навколо себе?

- **Роздивись і скажи.** Які з цих пам'яток можна побачити в Києві?

- **Обери правильну відповідь.** Україна — незалежна багатонаціональна країна.

«Так» «Ні»

- **Обери.** Що **не** належить до **державних** символів України?

- **Добери три докази,** які переконують, що важливо знати й поважати інші народи світу.

НАШЕ ЧЕТВЕРТЕ ДОСЛІДЖЕННЯ — ЛЮДИНА І ПРИРОДА

— Чи знаєш ти, що належить до природи? Які живі істоти нас оточують? Які є правила поведінки серед природи?

— Ні, але дуже хочу довідатися. Нам у цьому допоможе наш четвертий помічник — пан Лісник.

— Вітаю! Я — пан Лісник. Збираймося разом досліджувати природу. Ми дізнаємося про те, як жити в злагоді з природою, розуміти й берегти її. Будьмо спостережливими й добрими!

Пропоную перевірити мої рецепти щастя:

- ▶ **Природа — це життя.**
- ▶ **Природа — це здоров'я.**
- ▶ **Знай, люби та бережи природу.**

Спільно з дорослими ви зможете виконати четвертий цікавий **проект «Мої друзі — рослини і тварини»**.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ЦІННІСТЬ ПРИРОДИ ДЛЯ ЖИТТЯ

Ти дізнаєшся про значення природи для життя.

Урок 70

ЯК МОЄ ЖИТТЯ ПОВ'ЯЗАНЕ З ПРИРОДОЮ?

- **Прочитай** речення. **Продовж** думку.
Природа — це ясне сонечко, свіже повітря, прозора вода, зелена травичка, спів соловейка...
- **Пригадай і розкажи**, чи ти відчуваєш радість, коли буваєш на природі.
- **Досліді.** Що на цих світлинах належить до природи?

Запам'ятай! Від природи залежить життя.

Без сонячного світла й тепла, без повітря, необхідного для дихання, і без прісної вод не виживуть ні рослини, ні тварини, ані люди.

Однак, виявляється, природне довкілля занепадає. Забруднюються повітря, вода й земля, зникають рослини й тварини. Щоб не погіршувався стан неживої та живої природи, її потрібно пізнавати й досліджувати, любити й охороняти.

Урок 71

ЯК Я БУДУ ДОСЛІДЖУВАТИ
ПРИРОДУ?

— Найважливішим методом дослідження природи є **проведення спостережень** за її станом. Отож пильно придивляйся та помічай зміни, які відбуваються в неживій і живій природі. Справжній дослідник і справжня дослідниця свої спостереження доповнює різноманітними **дослідами**. Ти переконаєшся, як цікаво їх виконувати! Для досліджень тобі знадобляться знання математики. Адже ти будеш **вимірювати** різні об'єкти природи й робити обчислення.

Спостереження

Проведення дослідів

Вимірювання

Допитливість, уважність, спостережливість, а також упевненість у своїх силах — запорука вивчення природи!

Пофантазуйте й назвіть, які об'єкти природи вам хотілось би дослідити. Поясніть чому.

Урок 72

ЯКІ ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНІ, А ЩО СТВОРИЛИ ЛЮДИ?

— Тебе оточує безмежний світ предметів, що зроблені завдяки праці, розуму й винахідливості людей.

Чи тобі доводилося замислюватися, із чого виготовлені всі ці, такі різні, предмети?

Поміркуйте та дослідіть, із чого що зроблено.

пісок

глина

льон

рушник

скляний кухлик

цегла

Людина навчилася виготовляти з природних матеріалів усе, що їй потрібне для життя.

Що тобі дає природа? Чому спостережливість і допитливість важливі для дослідників і дослідниць природи? Чи можна виростити на деревах короваї, булки та цукерки?

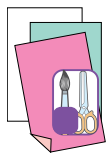

Чи захотілося тобі дізнатися, із чого що виготовлене?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯК ВИНΙΚАЄ ВЕСЕЛКА?

Аплікація об'ємна з паперу і вати

Тобі знадобиться: кольоровий папір; ножиці; клей; пів аркуша синього картону; вата чи ватні диски.

Дружні поради

Веселка — це дивовижне явище природи. Для її утворення потрібні дощ і сонце. Веселка з'являється тоді, коли крапельки вологи ясно висять у повітрі після дощу, а сонячні промені проходять крізь них. У цей час світло розкладається на різні кольори.

Наріж однакові різнокольорові смужки. Намасти клеєм половинку аркуша синього картону вздовж коротких сторін. Приклей смужки дугою в такій послідовності: червона, помаранчева, жовта, зелена, блакитна, синя, фіолетова. Краєчки смужок сховай за пухнастими ватними хмаринками.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ЗНАЧЕННЯ СОНЦЯ І ПОВІТРЯ ДЛЯ ЖИТТЯ

Ти довідаєшся, як Сонце впливає на природу та життя людей.

Урок 73

ЧОМУ СОНЦЕ НА ЗЕМЛІ — НАЙГОЛОВНІШЕ?

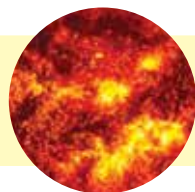
- **Розкажи** казку разом із паном Лісником.

— Дуже люблю я ☀️. Коли ☀️ сходить — природа оживає. Птахи радісно щебечуть, а рослини повертають свої голівки-квіти в бік ☀️.

Та якось одного сонячного ранку зненацька настала суцільна пітьма. Злий чарівник украв ☀️, щоб знищити все живе. Та не зміг він ☀️ в руках утримати. Воно обпекло його, немов вогонь.

Знай: наше Сонце — зоря, величезна розпечена куля.

Сонце випромінює світло й тепло, без яких немає життя.

- **Поміркуй,** що в цій казці правда, а що — вигадка. Чому настають день і ніч? Чи ти зможеш існувати без світла й тепла? Чому Сонце потрібне рослинам і тваринам?

Урок 74

ЧОМУ БЕЗ ПОВІТРЯ
НЕМАЄ ЖИТТЯ?

— Не спромігся злий чарівник із Сонцем упоратися, то вирішив повітря поцупити. Але не зміг. Повітря — невидимка. Його не вхопиш. Воно є скрізь. Повітря — прозоре, безбарвне, не має ні запаху, ні смаку. Важко повітря виявити. Але яке ж воно потрібне! Погано, коли його бракує. Тоді ні дихати, ні літати, ні почути звуки ніхто не зможе!

Роздивіться зображення й дослідіть, чому кажуть: «Потрібний як повітря».

Відгадайте загадку, поясніть відгадку.

Хоч не бачиш, всюди маєш, хоч не хочеш, а вживаєш.

Урок 75

МОЇ ДОСЛІДИ. ЯК ВІЯВИТИ НЕВИДИМКУ-ПОВІТРЯ?

— Щоб виявити невидимку повітря, **проведи дослід**. Уважно спостерігай, а потім доповни речення.

Дослід № 1.

Надуй повітряну кульку.

Якщо надути кульку, то вона наповниться ...

Дослід № 2.

Занур порожню пляшку у воду.

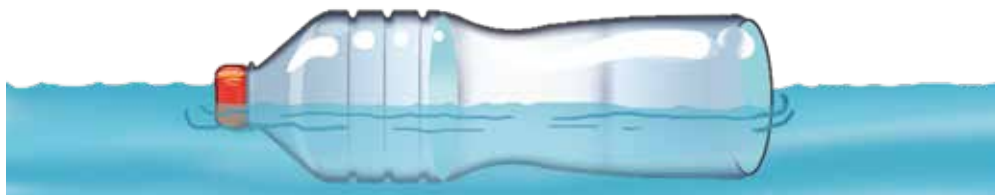

Якщо порожню пляшечку занурити у воду, то з неї вийдуть бульбашки ...

- **Поміркуй**, чи була вона насправді порожня.

Дослід № 3.

Поклади закорковану «порожню» пляшку у воду.

Якщо кинути у воду закорковану «порожню» пляшку, то вона не потоне. У ній міститься ...

Запропонуйте інші способи для виявлення повітря.

• **Досліді й дай** відповідь.

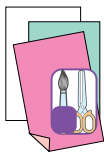
Які рослини поширюються за допомогою вітру?

До якої природи належать Сонце й повітря? Які рослини нагадують тобі сонечко? Чому на батуті високо підстрибують?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЩО ЗІГРІВАЄ СВОЇМ ТЕПЛОМ УСЕ ЖИВЕ НА ЗЕМЛІ?

Плетіння

Тобі знадобиться: картон, ножиці, жовті нитки.

Дружні поради

Сонечко рожеве на світанку, жовте пополудні, червоне на заході. Воно дає нам тепло і світло. Жовтий колір теплий і радісний. Якщо взяти жовті вовняні нитки і зробити з них сонечко, — стане тепліше, а на душі радісніше.

Виріж коло з цупкого картону. Жовтими товстими вовняними нитками обмотай коло, рухаючись за годинниковою стрілкою. Хвостик нитки сховай у середину плетіння. Кінчик нитки, що залишиться, закріпи вузликом і зроби з нього петельку.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ВОДА — ЗАПОРУКА ЖИТТЯ

Ти дослідíš, якою буває вода, де вона міститься й у чому її цінність.

Урок 76

ДЕ МІСТИТЬСЯ ВОДА?

Пан Лісник продовжує розповідати казку, а ти **запам'ятовуй** виділені слова й **поясни**, де «ховається» вода.

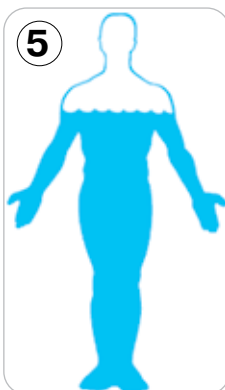
— Розлютився злий чарівник, що не зміг ні Сонця, ні повітря викрасити. І вирішив тоді всю прісну воду на Землі випити.

Спочатку подався до **струмків**: яка в них прозора і смачна вода! Потім за **річки, озера й ставки** взявся. Але побачило це Сонце. Засвітило яскравіше, і вся вода випарувалася. А небо вкрили пухнасті **хмари**. Чаклун до них, але хмари почорніли і з них рясний **дощ** пішов. Він до дощу, а мороз його на **сніг** перетворив. Злодій до снігу — а то вже **лід і крига**. Не встиг чарівник до них припасти, як вони розтанули — і знову веселі струмочки за-дзюркотіли. Деякі з них під землю заховалися.

Дослідіть, де міститься вода в природі. **Придумайте** назви до зображень.

- **Допоможіть** нашим дослідникам і дослідницям дати відповіді на запитання.
 - ✓ Чи вся вода — це рідина?
 - ✓ Якою стає вода на морозі?
 - ✓ Коли вода перетворюється на пару?
 - ✓ Чи входить вода до складу тіла людини?
- **Позмагайтеся.** Хто пригадає більше віршів, казок і пісень, у яких згадується вода?

Урок 77

МОЇ ДОСЛІДИ. ЯКІ ВЛАСТИВОСТІ МАЄ ВОДА?

— Досліди з водою допоможуть нам переконатися: вона може перебувати в трьох станах. Уважно **спостерігай**, а потім **опиши** властивості води.

ЦЕ ВСЕ — ВОДА

рідина

лід

пара

Запам'ятай властивості води!

- **Вода в рідкому стані** прозора, не має смаку й кольору, текуча — не має форми.
- **Вода у твердому стані:** іній, град, сніг, лід, крига — легші за воду-рідину й мають форму.
- **Водяна пара** схожа на хмарку. Вона не має форми.

Поміркуй. Коли воду можна в решеті носити?

Розкажіть, де вам у побуті трапляється вода.

Чи «зникне» вода, коли википить чайник?

Урок 78

ЧОМУ НАМ ПОТРІБНА ВОДА?

— Якось я почув суперечку дощових крапельок. Кожна з них доводила, що в неї найважливіша робота.

- **Послухай і виріши**, чи є серед них переможниця. **Продовж** розмову крапельок.

— Я напуваю смачною прісною водою всіх: рослин, тварин і людей.

— Якби не мої сестрички-крапельки, то всі озера й річки пересохли б. А де тоді житимуть водні рослини й тварини?

— Коли б не я, то всі стали би брудними нечепурами.

Поміркуйте й розкажіть, яку ще користь приносить вода. Чи існувало б життя без води?

Вода — безцінний дар природи. Вона необхідна для життя.

Поцікався, яка на смак вода в морях та океанах. Куди «зникає» вода з калюж? Чому висихає білизна? Як довго ти можеш обійтись без води?

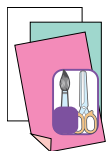

Чому воду вважають незамінним багатством нашої планети?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ПРО ЩО РОЗПОВІСТЬ КРАПЛИНКА?

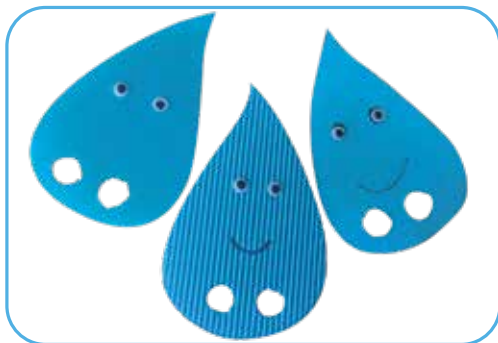
Веселі краплинки. Вирізання

Тобі знадобиться: блакитний картон або папір; клей; ножиці; фломастер; очі для іграшок або намистинки.

Дружні поради

Намалюй краплинку на блакитному папері чи картоні. Виріж по контуру. Намалюй очі й усміхнений ротик. Якщо є намистини чи очі для іграшок, наклеї їх. Виріж отвори для пальчиків. Тепер можна влаштувати спектакль-гру в парах чи групах. Вдягни свою краплинку на пальчики й розповідай її історію. Розкажи, як вона народилася, де вже побувала, що побачила, як перетворювалася.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ЗЕМЛЯ — ГОДУВАЛЬНИЦЯ

Ти переконаєшся, що ґрунт — це безцінний дар природи.

Урок 79

ЩО ОЗНАЧАЮТЬ СЛОВА «ЗЕМЛЯ» І «ҐРУНТ»?

- Якою буває земля?

Земля =
= планета

земля =
= поверхня
планети

ґрунт =
= верхній
шар землі

— Подивися собі під ноги. І справді, земля буває різна: кам'яниста, піщана, гола й геть безплідна. Але частіше вона вкрита килимом зелених рослин. А на полях, городах і в садах ростуть пшениця, кукурудза, овочі та фрукти. Саме така родюча земля і є ґрунтом. **Ґрунт** — безцінне природне багатство Землі — нашої планети.

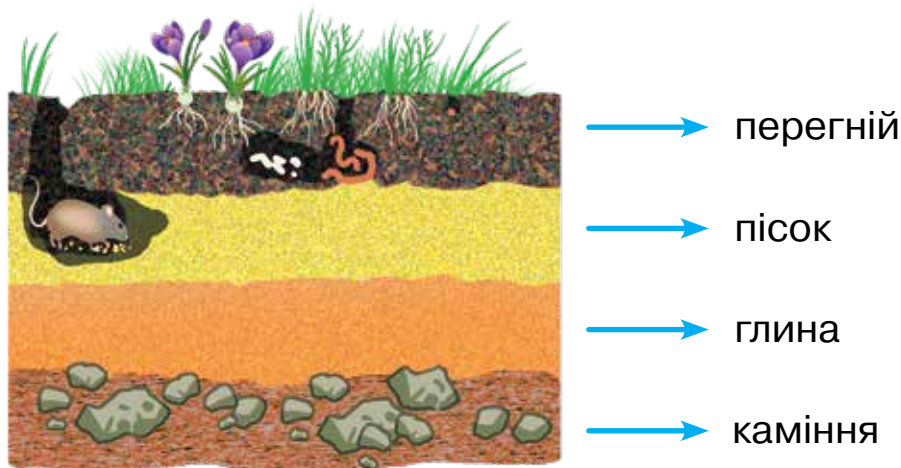

Ґрунт — це верхній пухкий шар землі, на якому ростуть рослини.

Урок 80

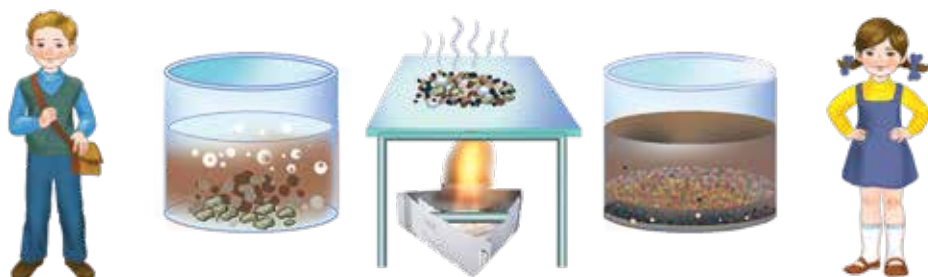
ЯКИЙ СКЛАД МАЄ ҐРУНТ?

- Роздивись і розкажи. Із чого складається верхній шар землі — ґрунт?

Разом із дорослими проведи дослід для встановлення складу ґрунту.

1. Укинь грудочку ґрунту у воду. Видно бульбашки **повітря**.
2. Учитель або учителька нагріває грудочку ґрунту. На скельці видно краплі **води**.
3. Розколоті грудочку ґрунту в прозорій воді. Зачекай. Вода втратила прозорість. На дно осів тонкий чорний шар. Це — **перегній**. А нижче — шари **глини**, **піску** й дрібні **камінці**.

- **Закінчи речення.**

До складу **ґрунту** входять: пісок, глина, а також ... і Чорного забарвлення ґрунту надає **перегній**. У ґрунті живуть різні організми.

Пан Лісник пояснює значення слів.

Речовина — те, із чого складаються всі тіла (об'єкти).

Перегній — це чорні перегнилі рештки рослин і тварин, що містять поживні речовини, необхідні для життя рослин.

Поясни зміст прислів'їв.

- **Без перегною не буде урожай горою.**
- **На чорній землі білий хліб родить.**

Що більше в ґрунті перегною, то вища його родючість!

- **Досліді.** Як утворюється перегній?

Для цього разом із дорослими сортуйте сміття. Усі залишки продуктів і лушпайки складайте окремо в закритий контейнер, ящик або яму. Із залишків утвориться перегній — важлива поживна речовина для рослин.

Урок 81

ЧОМУ КАЖУТЬ, ЩО РОДЮЧИЙ ҐРУНТ — «БАТЬКО» ВРОЖАЮ?

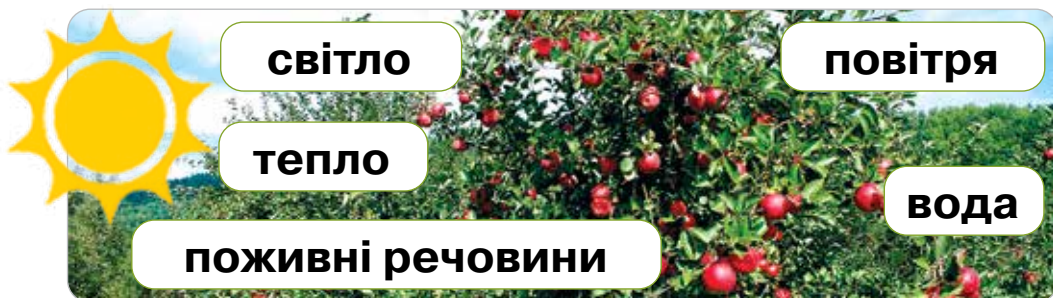
- **Пригадай.** Що ґрунт чорніший, то вища його родючість.

Родючість — це здатність ґрунту забезпечувати рослини умовами, необхідними для життя.

- **Поміркуйте й розкажіть,** від яких умов залежить урожай рослин.

— Урожай рослин залежить від родючості ґрунту. Але щоб зібрати щедрий урожай, потрібно чимало праці докласти. Ретельно обробити, зорати, удобрити й засіяти ґрунт, полити, прополоти. Бо як людина про ґрунт дбає, такий і врожай має.

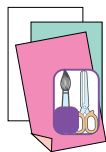
Як виростити великий урожай смачної полуниці? Які нові слова ти тепер знаєш? Коли і де ти їх будеш використовувати?

Які відомості про ґрунт тобі будуть корисними в житті?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ХТО ЖИВЕ В ҐРУНТІ?

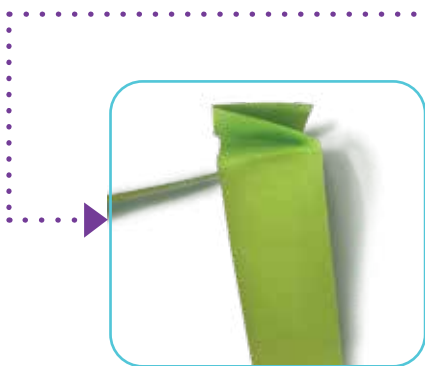

Вирізання. Гофрування

Тобі знадобиться: кольоровий папір; ножиці; клей; фломастер.

Дружні поради

Зробимо веселого дощового черв'ячка, що живе в ґрунті. Відріж дві тоненькі стрічки кольорового паперу. Поклади їх одну на одну, як на фото. Склеї кінчики. Далі згинай по черзі. Вийде тіло черв'ячка. Виріж коло з паперу. Намалюй веселе обличчя. Приклей голову до гармошки. Черв'ячок готовий. Якщо лишився час, зроби йому друга.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: РОСЛИНИ — ОКРАСА ЗЕМЛІ

Ти **ознайомишся** з різноманіттям дикорослих і культурних рослин на Землі.

Урок 82

ЯКИМИ БУВАЮТЬ РОСЛИНИ?

— Рослини — «зелене диво», справжня окраса нашої планети. Вони виявляють неймовірну різноманітність за своїми розмірами та будовою.

Пригадайте. До якої природи належать рослини? **Доведіть** свою думку. Хто знає більше назв рослин?

- **Роздивіться.** Які з цих рослин можна назвати «іноземцями», бо в Україні у природі вони не ростуть?

- **Роздивіться й розкажіть.** Де ростуть дикорослі рослини? А де — культурні?

Дикорослі рослини

**ніхто не саджає
й не доглядає.
Вони ростуть у ...**

Культурні рослини

**виросшують люди
для своїх потреб
і доглядають їх.
Вони ростуть на ...**

- **Поміркуй,** до яких груп рослин належать шипшина і троянда.

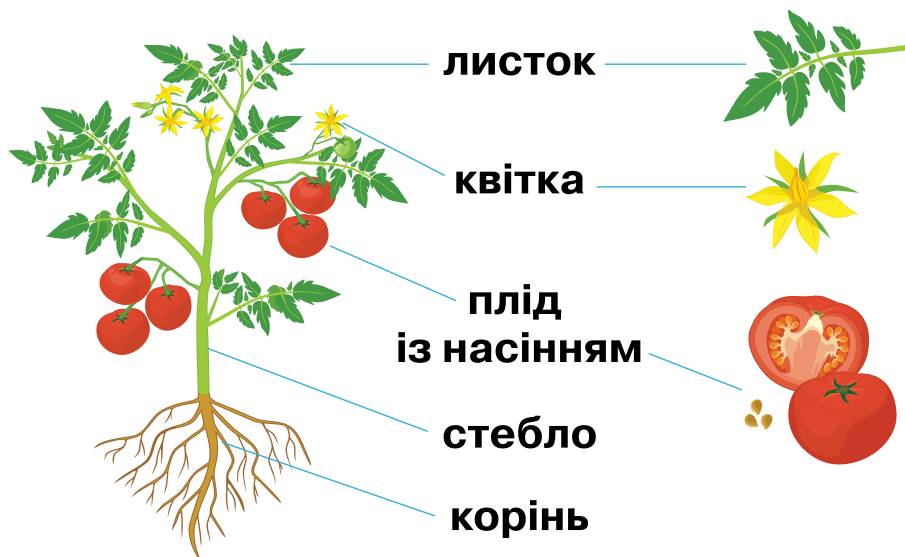

Усі культурні рослини походять від дикорослих.

Урок 83

ЯК ВИВЧАТИ БУДОВУ РОСЛИН?

- **Поміркуй.** Яку будову мають рослини? З яких частин — органів — вони складаються?

— Якщо рослина має квітку, то вона належить до квіткових рослин. **Зверни увагу!** В одних рослин квітки великі та яскраво забарвлені, як у півонії. А в кропиви вони — малопомітні, зелені.

півонія

кропива

Рослини мають різний вигляд. Однак в усіх квіткових рослинах є такі органи: корінь, стебло, листок, квітка, плід із насінням.

Урок 84

ЯК РОЗРІЗНЯТИ ДЕРЕВА, КУЩІ Й ТРАВ'ЯНИСТІ РОСЛИНИ?

- **Роздивися** світлини й схематичні малюнки. Чим схожі зображені рослини, а чим відрізняються? Яку будову мають органи цих рослин?
- **Порівняй** їх за будовою стебла.

Липа — дерево.

Шипшина — кущ.

Айстра —
трав'яниста
рослина.

Рослини поділяють на дерева, кущі й трав'янисті рослини.

— У дерева стебло — це один головний дерев'янистий стовбур. У куща дерев'янистих стебел — стовбурів — багато, а головного немає. У трав'янистої рослини стебла соковиті.

Чим відрізняються рослини, які ростуть у лісі й на городі? Яке значення в житті рослин має насіння? Чим айстра відрізняється від дуба? А які ознаки у них спільні?

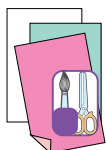

Чи можеш ти уявити своє життя без дикорослих рослин?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯКІ ПЕРШІ ВЕСНЯНІ КВІТИ?

Об'ємна аплікація, торцювання

Тобі знадобиться: пів аркуша блакитного картону; біла серветка; стрічка зеленого паперу; ножиці; клей.

Дружні поради

Створимо весняні проліски із серветок.

Підготуй основу для аплікації. Це буде половина аркуша картону блакитного кольору. Серветки пощипай на дрібні шматочки. Кожен із них, як пелюсточку квітки, оберни навколо тоненької стрічки, вирізаної із зеленого паперу, й закріпи клеєм. Створи свою композицію квітів на галявині, вкритій снігом. Наклей скручені шматочки серветки в основі композиції.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: СВІТ РОСЛИН

Ти **довідаєшся**, чому культурні рослини поділяють на різні групи.

Урок 85

ЯКИМИ БУВАЮТЬ КУЛЬТУРНІ РОСЛИНИ?

- **Пригадай.** Які рослини належать до культурних? Де їх вирощують?

Позмагайтеся. Яка група назве більше польових культур, овочів, фруктів, ягід? Яке значення мають культурні рослини в нашому житті? Що з них виготовляють?

КУЛЬТУРНІ РОСЛИНИ

↓
польові

кукурудза

пшениця

↓
овочеві

кабачок

морква

↓
фруктові

груші

сливи

↓
ягідні

аґрус

малина

- **Дослідіть** разом із дорослими. Чому кажуть, що плоди кавуна й дині — це ягоди? **Порівняйте** їх з ягодами аґрусу.

Урок 86

ЯКУ КОРИСТЬ КУЛЬТУРНІ РОСЛИНИ ПРИНОСЯТЬ ЛЮДЯМ?

— Чи можеш ти хоча б один день прожити без культурних рослин? Розпочнемо від самого ранку. Рушники виготовлено з льону або бавовни. На столі в тебе — хліб. Пригадай. Із чого його випікають? А якщо в тебе на сніданок каша, то тобі її також «подарували» польові культури.

- Яка каша, на твою думку, найсмачніша? Із чого її виробили? **Досліді** та **розкажи**.

Гречана з гречки

Пшоняна з проса

Рисова

з

Вівсяна

з Пшенична з

Дослідіть. Що приходить до нашого столу з поля, городу, саду?

Урок 87

ЯК ВИРОЩУВАТИ КІМНАТНІ РОСЛИНИ?

— Коли настають свята, кожному приємно отримати в подарунок квіти. Гарні букети складають зі спеціально вирощених культурних прикрашальних — декоративних рослин.

Роздивіться світлини з різних куточків нашої країни. Правда, ця краса зачаровує? А якими прикрашальними рослинами славиться ваш рідний край?

1
долина нарцисів
у Закарпатті

2
лавандове поле
на Волині

3
квітник троянд
у Полтаві

4
фестиваль тюльпанів
у Кропивницькому

- Які рослини ми називаємо кімнатними? Чому?

Роздивіться фотографії й **розкажіть**, які кімнатні рослини є у ваших помешканнях.

пеларгонія
(журавець)

фіалка

орхідея

кактуси

- Разом із паном Лісником **доповніть пам'ятку**, яка допоможе вам доглядати за кімнатними рослинами вдома та в школі.

РОСЛИНАМ ПОТРІБНІ

відстояна
вода для
поливу

обприскування

розпушування
ґрунту

освітлення

Чому кімнатні рослини не можуть гарно рости без догляду? Які овочі, фрукти та ягоди тобі подобаються найбільше? Що ти знаєш про користь овочів і фруктів для твого здоров'я?

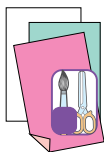

Чи можеш ти уявити своє життя без культурних рослин?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯКА РОСЛИНА СХОЖА НА СОНЦЕ?

Аплікація, ґрунтування

Тобі знадобиться: жовтий папір; чорний картон; пластилін; насіння соняшника; ножиці; клей.

Дружні поради

Створи соняшник — символ України — з паперу і справжнього насіння.

Виріж два однакових кола з картону. Жовтий папір сложи гармошкою і виріж пелюсточки. Розклади папір, вийде багато пелюсток квітки. Наклей їх на коло-серединку.

Поклади в центр дерев'яну паличку, а зверху заклей іншим колом. Заґрунтуй серединку чорним пластиліном. Закріпи насіння соняшника.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ТВАРИНИ — БАГАТСТВО НАШОЇ ПЛАНЕТИ

Ти довідаєшся про різноманітність диких і свійських тварин на Землі.

Урок 88

ЯКИМИ БУВАЮТЬ ТВАРИНИ?

Пригадайте. Частиною якої природи є тварини?

Доведіть свою думку.

Позмагайтеся. Хто знає більше назв тварин? Які з них — ваші улюблені?

- **Роздивіться** зображення тварин. Які з них належать до природи України? А які живуть за її межами?

- **Роздивись й порівняй. Назви три відмінності у способі життя диких і свійських тварин.**

ДИКІ ТВАРИНИ

дикий óлень

білка (вивірка)

чапля сіра

СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ

корова

індик

вівці

- **Поміркуй.** Яких тварин у природі більше? Диких чи свійських? Звідки взялися свійські тварини?

Пригадайте казки, у яких розповідається про диких і свійських тварин. Які подобаються тобі найбільше? Чому? Які ознаки їм притаманні?

Урок 89

ХТО ТАКІ КОМАХИ?

— Комахи — найчисельніша група тварин у світі. Та й у лісі їх найбільше. Що пишніше розвиваються рослини, то більше комах. Роль їх у природі величезна.

Позмагайтеся. Хто знає більше назв комах?

сонечко

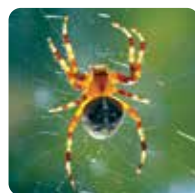
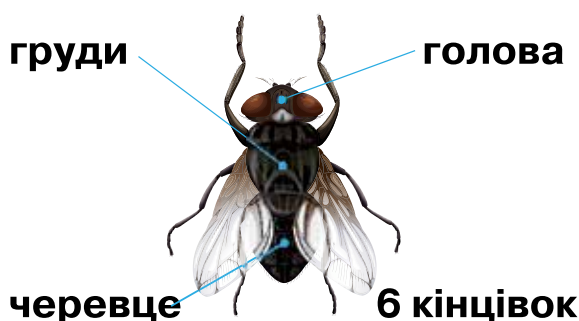

джміль

метелик
павине око

комар

- **Дослідіть.** Яких комах називають захисниками рослин, а яких — шкідниками?
- **Досліді.** Яку будову мають комахи? **Полічи,** скільки в них ніжок-кінцівок.
- **Обговоріть.** Чому павук — НЕ комаха?

павук-
хрестовик

Тіло комах складається з трьох частин: голови, грудей і черевця. Комахи мають по шість кінцівок.

Урок 90

ХТО ТАКІ РИБИ?

— Риби населяють солоні й прісні води, від поверхні до самісінького дна. Умови їхнього життя різні. У більшості риб — обтічна форма тіла, зручна для плавання.

окунь річковий

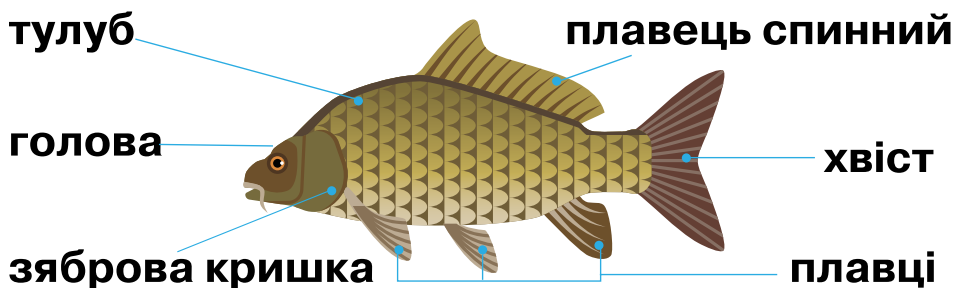

рибка-клоун

косяк скумбрії

- **Досліді.** Яку будову мають риби? Що допомагає їм плавати?

Тіло риб укрите лускою. Його поділяють на три відділи: голову, тулуб і хвіст. Замість кінцівок у них плавці. Дихають риби за допомогою зябер.

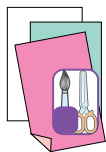
Які дикі тварини живуть у твоєму краї? Які комахи приносять користь людям? А які з них належать до шкідників? Чому в риб така особлива форма тіла?

Чи цікаво тобі вивчати тварин?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯКІ РИБИ ВОДЯТЬСЯ В МОЄМУ КРАЇ?

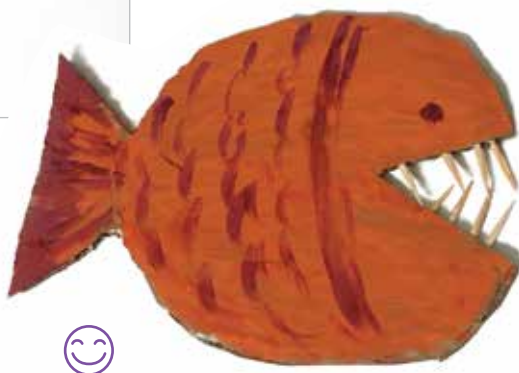
Моделювання

Тобі знадобиться: пакувальний картон; олівець; ножиці; фарби або фломастери; зубочистки.

Дружні поради

На пакувальному картоні (старій коробці від взуття) намалюй контур риби з великою щелепою. Виріж і розфарбуй рибу фломастерами або фарбами. Зубочистки поламай на шматочки і встроми в щелепи риби.

Радимо проглянути відео qr.orioncentr.com.ua/5niV5

МОЄ ВІДКРИТТЯ: СВІТ ТВАРИН

Ти ознайомишся з різноманітністю птахів і звірів та навчишся доглядати за домашніми улюбленцями.

Урок 91

ХТО ТАКІ ПТАХИ?

— А тепер познайомимось з тваринами, які опанували повітряну стихію. Більшість птахів чудово літає. Є й такі, що не вміють літати, переважно ходять , бігають або плавають . Птахи живуть скрізь на Землі: й там, де дуже спекотно, й там, де неймовірно холодно. Є серед них велетні. Є й крихітки, розміром з метелика. Користь від них і для природи, і для людей велика. Адже вони невтомно поїдають комах — шкідників рослин.

Роздивіться світлини із зображенням різних птахів. **Складіть** речення про кожного з них.

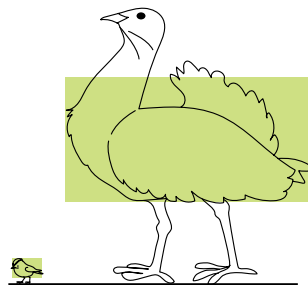
8–9 см

золотомушка

105 см

дрохва

- **Порівняйте** птахів між собою за розмірами (довжиною тіла).

сойка

вільшанка

соловейко

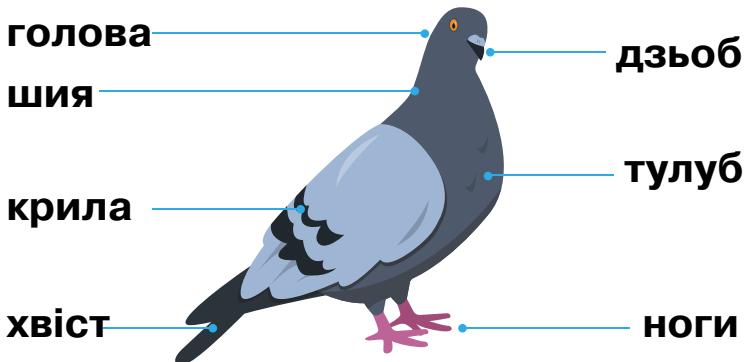

вівільга

- Хто найбільший птах в Україні, а хто — найменший?

Дослідіть, яку будову мають птахи.

Тіло птахів укрите пір'ям. Його форма сприяє польоту. Тіло поділяють на голову, ший, тулуб і ноги. Крила — видозмінені передні кінцівки.

- Спостерігайте,** які птахи прилітають у наш край першими. Чим вони полюбують ласувати?

Урок 92

ХТО ТАКІ ЗВІРІ?

— Звірі опанували наземну, водну й повітряну стихії. Тому живуть скрізь на Землі. У них найдосконаліша будова тіла. Його поділяють на **голову, шию, тулуб, хвіст, передні й задні кінцівки**. Поверхня тіла в них повністю або частково вкрита волоссям, хутром, шерстю, щетиною чи голками.

Звірі відзначаються неабияким «розумом» і кмітливістю. Звірі (ссавці) — турботливі батьки, бо невтомно піклуються про своє потомство. **Своїх дітей вони вигодовують молоком.**

Позмагайтеся. Хто знає більше назв звірів і може цікавіше про них розповісти?

- **Розшифруйте** математичну характеристику синього кита — найбільшої тварини на Землі.

1

= 40

Відгадай загадку, **поясни** відгадку.

Сіренька, маленька, а хоч якого кота з місця стягне.

Урок 93

ЯК ЖИВЕТЬСЯ МОЇМ ДОМАШНІМ УЛЮБЛЕНЦЯМ?

— Хто твої домашні улюбленці? Може, це кімнатні рослини? Ти вже знаєш, як за ними потрібно доглядати. А, може, твоїми улюбленцями є свійські тварини? Звірі — собака, кіт, хом'ячок? Птахи — папужки чи канарки? Або в тебе є чудовий акваріум з барвистими рибками?

Роздивіться фотографії й **розкажіть** про своїх домашніх улюбленців. Як їх звати? У чому особливість їхньої поведінки? Що вони люблять?

1

2

3

4

5

6

7

8

9

За тваринами, яких утримуєш удома, потрібно правильно доглядати. Тому дізнайся якомога більше про свого улюбленця. Чим його потрібно годувати? Як привчити до розпорядку дня? Адже для збереження здоров'я тварини, як і люди, повинні вести здоровий спосіб життя.

Домашньому улюбленцю потрібна щоденна турбота. Про нього варто постійно дбати: доглядати, годувати, виховувати, чистити й мити, а також виховувати. І ніколи не зраджувати, не кидати у біді!

Разом із дорослими **роздивися** поштові марки України із серії «Батальйон «Пухнасті»». **Довідайтеся** більше про тварин, які допомагають нашим захисникам і захисницям.

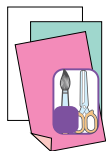
У яких казках головні герої — тварини? Які в них звички й характери?

Чи можуть люди називати тварин своїми друзями?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯКІ МОЇ ДОМАШНІ УЛЮБЛЕНЦІ?

Згинання, вирізання. Оригамі

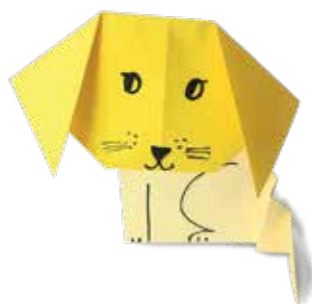
Тобі знадобиться: двосторонній кольоровий папір; ножиці; клей; фломастер.

Дружні поради

Зроби оригамі з паперу, що нагадуватиме тобі про улюбленого песика чи котика. Він допомагатиме розшукувати в пеналі ручку чи олівець. Або знаходитиме потрібну сторінку в підручнику, якщо стане закладкою.

Використовуй по можливості двосторонній кольоровий папір улюбленого кольору.

Відріж видовжений прямокутник. З однієї сторони проріж лапки, з іншої — вушка. Намалюй фломастером смішну мордочку й вушка. Зігни, як показано на фото: спочатку навпіл, потім верх на третину. Вийде котик, що вигнув спинку. Хвостик виготов із тоненької стрічки паперу цього ж кольору, скрученого навколо олівця чи пальця.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ В ПРИРОДІ

Ти переконаєшся, що всі свійські тварини приносять велику користь людям.

Урок 94

ЧОМУ СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ І ЛЮДИ — СУПУТНИКИ?

— Чи ти можеш існувати без усього, що дають свійські тварини? Продуктів харчування, одягу, взуття... А також без відданості й ласки твоїх друзів — собаки й kota. Чи зможуть вижити свійські тварини без догляду й піклування людей? Здавна між людьми й свійськими тваринами утворився тісний взаємозв'язок.

Позмагайтеся, хто знає більше назв свійських тварин. **Поясніть**, яку користь вони приносять. Як потрібно за ними доглядати?

- **Поміркуй.** Бджола — це свійська тварина?
- **Досліді.** Виявляється, голуб — напівсвійський птах. Як ти гадаєш: чому?
- **Поміркуй і поясни.** Чому голуба називають «птахом миру»?

Урок 95

ЯК ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДЕЙ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ПРИРОДНИХ УМОВ?

Роздивіться світлини і прочитайте підписи. Поміркуйте, де умови для життя рослин і тварин сприятливіші. Які наслідки діяльності людей ви помітили? А де діяльність людей шкодить природі? Чому?

Безводна й безплідна пустеля.

На полях достигає урожай зернових.

Спустошені війною заповідні землі України.

Придумайте розповіді до світлин.

Діяльність людей нерозривно пов'язана з природою.

— Здавна там, де були сприятливі природні умови, поселялися люди. Будували житло, з'являлися села та міста. Люди обробляли поля, збирали врожаї зернових, овочевих та інших рослин. Там, де були зручні пасовища, — розводили свійських тварин.

Поміркуй, до яких світлин можна застосувати ці прислів'я.

- **Хто полю годить, тому воно родить.**
- **Хліб дозріває — хлібороб не гуляє.**
- **Ліс і квіти — зелена обитель, їхнє повітря — кращий цілитель.**
- **Де є вода, там є і життя!**
- **Поміркуй**, яких свійських тварин розводять у горах, де немає родючих ґрунтів.

Урок 96

ЯКІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ІСНУЮТЬ У ПРИРОДІ?

— Між рослинами й тваринами існує тісний взаємозв'язок. Рослини забезпечують тварин домівкою, захистом та їжею. Комахи, птахи і звірі живуть у кронах дерев, у гущавині чагарників і серед трави. Тут є чим поживитися. Але й рослинам потрібна «допомога» тварин. Комахи запилюють квіткові рослини. Птахи й звірі поширюють їхнє насіння. А також охороняють рослини від ворогів — ненажерливих комах. Водночас усі живі організми потребують сонячного світла, тепла, повітря й води, що належать до неживої природи.

- **Досліді** за малюнками. Хто кому допомагає?

Сойка «сіє» дубки.

Дуб — найцінніше дерево наших лісів.

**Білка (вивірка) «садить» ліщину.
Гарний кущ зі смачними горіхами.**

- **Поміркуй**, як тварини можуть поширити плоди із насінням череди — корисної лікарської рослини.

плід
череди

череда

- **Досліді**. Чому про цього птаха кажуть «санітар лісу»?

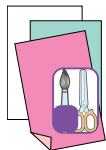
Чим свійські тварини можуть забезпечити людей? Як відрізнити свійську тварину від дикої? **Назвіть** тварин, котрі живляться лише рослинною їжею.

Чи здивувало тебе, що рослини й тварини не можуть жити одні без одних?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЧОМУ КУРЧАТА ВЕСЕЛІ?

Аплікація, моделювання

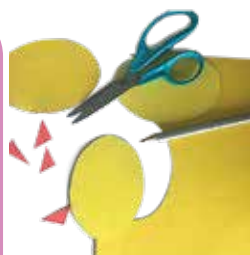
Тобі знадобиться: жовтий і білий картон або папір; ножиці; клей; фломастер.

Дружні поради

Курчата кумедні тому, що жовтенькі й пухнасті. Дивлячись на них, стає весело.

Зроби таких курчат до весняних свят і прикрась ними оселю чи клас.

З жовтого картону виріж овали. Наклей або намалюй очі. Дзьобики зроби з маленьких трикутників червоного паперу. Використай залишки після виготовлення інших поробок. На білому папері повтори контури овалів і виріж їх немов тріснуту шкаралупу яйця. Крильця зроби зі шматочків жовтого паперу, зігнутих навпіл і вирізаних півколом. Вклей у середину поробки дерев'яну паличку, щоб зручно було розмістити курча в горщику з кімнатними рослинами чи в стаканчику з олівцями.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПРИРОДА В НЕБЕЗПЕЦІ

Ти усвідомиш: люди змінюють стан природи.

Урок 97

УРОК-ЕКСКУРСІЯ. ЯК СПОСТЕРІГАТИ ЗА ПРИРОДОЮ НАВЕСНІ?

Спостережливий пан Лісник стверджує, що всі весняні місяці мають дуже влучні назви.

- **Роздивіться світлини й розкажіть**, чи ви погоджуєтеся із цією думкою. Які ознаки притаманні кожному весняному місяцю?

Березень —
початок весни

Квітень —
розквіт весни

Травень —
кінець весни

Пам'ятайте: перебувати на природі можна тільки з дорослими. Важливо дбати про свою безпеку.

Учіться спостерігати за природою!

Навесні відбуваються зміни в:

**неживій
природі**

На початку весни тривалість дня і ночі однакова — по 12 годин. Потім дні стають довшими, а ночі коротшими. Тане сніг, скресає крига на ставках, озерах і річках.

**житті
рослин**

З'являються перші весняні рослини. Розпускається листя на деревах і кущах.

**житті
тварин**

Прокидаються комахи. Прилітають з теплих країв птахи. Виходять зі своїх зимових схованок звірі.

Проведіть дослідження в групах.

За станом рослин. Коли розгортаються листки на різних рослинах? Які в них форма й колір? Які рослини називають першоцвітами?

За станом тварин. Коли ви побачили перших комах: метеликів, мурах, бджіл? Які птахи першими прилетіли в наш край? Чи змінилася поведінка білок?

За роботою людей. Які турботи з'являються в людей навесні в місті та селі?

Урок 98

ЧОМУ ЯКІСТЬ МОГО ЖИТТЯ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД СТАНУ ПРИРОДИ?

— Чи ти любиш відпочивати серед природи? Десь на березі озера чи річки? На воді погойдуються чарівні квітки білого латаття. Його ще називають водяними ліліями. Крізь прозору воду видно зграйки полохливих рибок. Лунає спів соловейка. Справжньою насолодою є також відпочинок біля моря або в горах...

Та чи зміниться твій настрій, коли навколо розкидане сміття? Вода брудна, замість лілій — викинуті пакети. А дихати доводиться забрудненим повітрям.

- **Порівняй** світлини й **поясни**, де ти будеш почувати себе краще. Чому?

Не тільки настрій, а й здоров'я кожної людини залежить від стану природи.

Обговоріть. Як стан природи залежить від людини?

Стан природи залежить від поведінки й сумління людей.

Урок 99

ЩО ШКОДИТЬ ПРИРОДІ?

— Головний наш обов'язок — збереження й охорона природи. Чи знаєш ти, що шкодить природі?

НАЙПЕРШЕ — ЦЕ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ:

повітря

води

ґрунту

Ворогом чистого довкілля є спалювання різного непотребу, сміття, бур'янів та опалого листя. Адже з димом у повітря потрапляють отруйні речовини. Дихати таким повітрям — шкідливо для здоров'я.

Дуже небезпечним для природи є бойові дії, які знищують усе живе. Бо саме рослини сприяють очищенню повітря.

- **Поміркуй.** Як зміниться повітря, коли не буде зелених насаджень? Де тоді житимуть різноманітні тварини?

- Яку ще користь дарують нам ліси? **Розкажи.**

- Як ти гадаєш, про що попереджають ці знаки?

1

3

5

2

4

Поясни зміст прислів'їв.

- **Той природі ворог, хто дерево не береже.**
- **Зрубати дерево — п'ять хвилин треба, а виростити — сто років мало.**
- **І великий дуб, а від малої сокири впаде.**
- **Практичне завдання. Обговори** з батьками або опікунами, які дерева та кущі ви зможете навесні посадити біля свого будинку.

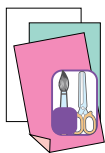
Чому війни небезпечні для природи?

Які куточки природи у твоєму рідному краї тобі подобаються найбільше?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЯК ПЕРЕТВОРИТИ ВИКОРИСТАНІ РЕЧІ НА КОРИСНІ?

Конструювання з вторинних матеріалів

Тобі знадобиться: пластикова пляшка від йогурту, ножиці, папір, фломастер або маркер.

Дружні поради

Не викидай ємність з-під йогурту, кефіру або сметани. Зніми наклейку з баночки й попроси дорослих відрізати верх, а ще краще вирізати на ній вушка. Розмалюй одну сторону баночки маркером. Прикрась на свій смак стаканчик. Використовуй кольоровий папір, лелітки, стрічки, зернята від фруктів та овочів. Фантазуй і в тебе вийде гарна й корисна річ. Крім того, ти збережеш природу від зайвого сміття.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПРИРОДА ПОТРЕБУЄ ОХОРОНИ

Ти зрозумієш, яких правил поведінки серед природи потрібно дотримуватися.

Урок 100

ЯК ПОТРІБНО ПОВОДИТИСЯ СЕРЕД ПРИРОДИ?

— Сьогодні я приніс для тебе подарунок — вірш про красиву й корисну рослину. Уважно слухай його та роби висновки, як потрібно оберігати рослини.

Обговоріть зміст підкреслених висловів. **Прочитайте** вірш і **розіграйте**.

Липка

Я маленька липка,
вирослу велика —
не ламай мене.

Я медовим цвітом
зацвіту над світом —
бережи мене.

Тінь тобі я кину
у гарячу днину —
ти шануй мене.

Від дощу сховаю
вранці серед гаю —
ти полий мене.

Будемо з тобою
ми рости обоє —
ти люби мене!

Платон Воронько

Складіть правила поведінки серед природи.
Поясніть, що означають ці попередження.

1

2

3

4

5

6

Урок 101

ЯК ОБЕРІГАТИ РОСЛИНИ?

— Чи тобі доводилося колись зривати красиві дикорослі рослини для букета? Виявляється, так робити не годиться. Бо деякі рослини вже стали дуже рідкісними й невдовзі можуть геть зникнути.

Запам'ятай: рослини, які потребують охорони, занесли до «**Червоної книги України. Рослинний світ!**»!

- **Роздивись і запам'ятай.**

Рослини із Червоної книги України

1

Білотка альпійська

2

Лілія лісова

3

Півонія

4

Підсніжник

5

Сон великий

6

Шафран-крокус

- **Досліді** разом із дорослими, які рідкісні рослини можна побачити у твоєму рідному краї.

Урок 102

ЯК НЕ НАШКОДИТИ ТВАРИНАМ?

— Невпинно зменшується й чисельність багатьох тварин. Тому всіх рідкісних тварин і тих, що є на межі зникнення, занесли у спеціальну природоохоронну книгу.

Назвали її **«Червона книга України. Тваринний світ»**.

Роздивіться зображення та пригадайте, що вам доводилося чути про цих рідкісних тварин. **Складіть** розповіді про їхній спосіб життя.

Косатець Махаон

Жук-олень,
або Рогач звичайний

Морський коник

Карась золотий

Лелека чорний

Рись звичайна,
або євразійська

Пугач звичайний

Дельфін білобокий

Запам'ятай: ці тварини потребують охорони!

Досліді разом із дорослими. Як природа допомагає нашим захисникам і захисницям здобувати перемогу?

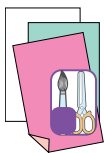
Чи правильно називати рослини й тварин нашим спільним природним багатством? **Поміркуй**, чи утвориться в рослини насіння, якщо ти зірвеш квітку. Що ти будеш робити, коли побачиш пташеня, яке випало з гнізда? Чи можна збирати колекції красивих комах? Чому природа потерпає від бойових дій?

Чи тебе зацікавила проблема охорони рідної природи?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

КОЛИ НАША ЗЕМЛЯ РАДІЄ, А КОЛИ СУМУЄ?

Аплікація, моделювання

Тобі знадобиться: синій папір або картон; зелена серветка або папір; ножиці; клей; фломастер.

Дружні поради

Напевно, в тебе дома чи в класі є глобус. Роздивись його уважно. Виріж два великих синіх кола з паперу чи картону. Нашу планету називають блакитною, тому що вона такий вигляд має з космосу.

Це величезні простори океанів. Суша схожа на зелені плями-острівці. Пошматуй зелену серветку чи папір. Обклей цими шматочками найбільші ділянки суходолу. Намалюй веселе обличчя з одного боку й сумне — з іншого. В середину поробки вклей дерев'яну паличку. Як у театрі вдягни веселу маску й розкажи від імені Землі, що їй подобається. Оберни Землю іншою стороною й поділися тим, що її засмучує.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ВІТАЄМО ТЕБЕ, ЛІТО!

Ти дізнаєшся, як самостійно спостерігати за природою влітку й оберігати її.

Урок 103 **ЯК Я МОЖУ ДОПОМАГАТИ ПРИРОДІ?**

Прислухайтесь й обміркуйте поради пана Лісника — відомого захисника рідної природи. **Зауважте, що цих порад повинні дотримуватися всі: й дорослі, й діти.** Поясніть чому.

НЕ СМІТІТЬ!

Викидайте сміття не будь-де,
а тільки у відведених для цього місцях.

СОРТУЙТЕ СМІТТЯ!

Це дасть можливість повторно використовувати скло, папір і пластик. А з рослинних решток — виготовляти перегній — добриво. Так ми оберігатимемо природу!

ПЛАСТИК

ПАПІР

СКЛО

МЕТАЛ

ОРГАНІКА

**ВИСАДЖУЙТЕ МОЛОДІ ДЕРЕВЦЯ!
ПРИКРАШАЙТЕ РІДНУ ЗЕМЛЮ РОСЛИНАМИ!**

Роздивіться світлину й **дослідіть**. Чому не можна смітити в лісі?

Придумайте ситуації й розіграйте сценки на тему: «Багато лісу — радій. Мало лісу — бережи. Немає лісу — посади».

Пригадай, як змінилися правила поведінки у лісі у воєнний час. **Будьте обережними на природі!**

Поміркуй над змістом прислів'їв.

- **Той природі ворог, хто дерево не береже.**
- **На ліс молодий не піднімай руку: служитиме тобі й онуку.**

Урок 104

УРОК-ЕКСКУРСІЯ. ЯКІ ОЗНАКИ ЛІТА ВЖЕ ПОМІТНІ В ПРИРОДІ?

Пан Лісник вважає, що й літні місяці мають промовисті назви.

- **Роздивися світлини.** Чи ти погоджуєшся із цією думкою? **Розкажи**, які ознаки притаманні кожному літньому місяцю.

Червень —
початок літа

Липень —
маківка літа

Серпень —
спад літа

Літо розпочинається тоді, коли зацвітають квіти на шипшині, а на воді з'являються ряска й водяні лілії — латаття біле й глечики жовті. Улітку природа розкошує. Сонечко опиняється найвище на небосхилі. Тому Земля дістає найбільше тепла й світла. **Учіться спостерігати за природою самостійно й милуватися її красою!**

Улітку відбуваються зміни в:

неживій природі	житті рослин	житті тварин
 Улітку Сонце підіймається найвище на небосхилі, дні бувають найдовшими, а ночі найкоротшими, часто гримлять грози, а після дощу з'являється веселка.	 Визрівають перші смачні плоди на деревах і кущах. Достигають різні овочі й пшениця та інші зернові культури.	 Повсюди можна побачити комах. З'являються пташенята й маленькі звірята. Дорослі птахи та звірі піклуються про свою малечу.

- **Поміркуй**, чому червень називають «місяцем тиші» в лісі.

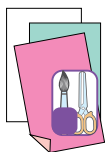
Проведи власні дослідження.

- ✓ **За станом рослин.** У якому місяці зацвітає липа? У червні чи в липні? Коли достигають суниці й чорниці, малина й ожина? Коли в лісах з'являються гриби?
- ✓ **За станом тварин.** Яких тварин тобі хотілось би побачити влітку? Чи ти знаєш, що додому з лісу не можна забирати ні пташенят, ні звірят? Про них піклуються їхні батьки.
- ✓ **За роботою людей.** Які турботи в людей улітку в місті та селі?

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

ЩО КОРИСНО ПИТИ, КОЛИ ЖАРКО?

Вирізання, аплікація

Тобі знадобиться: кольоровий картон і папір; біла серветка; ножиці; клей; паличка для коктейлів.

Дружні поради

Коли жарко, корисно пити чай з лимоном або лимонад, зроблений власноруч. Приготуй лимонад за власним рецептом.

Виріж з картону велику склянку, щоб точно втамувати літню спрагу. З паперу виріж кола, схожі на лимон, мандарин або апельсин. А може це буде яблуко чи полуниця?

Домалюй деталі ягід чи фруктів олівцем. Шматочки льоду будуть нагадувати квадрати, вирізані з білої серветки. Закріпи аплікацію клеєм. Якщо ти любиш пити лимонад через трубочку, приклей її в середину паперової склянки.

Урок 105

МИ ДОСЛІДЖУЄМО СВІТ!

Підбиваємо підсумки. Що нового, корисного й цікавого ми дізналися про світ навколо себе?

- Які дії дітей правильні? **Обери й поясни.**

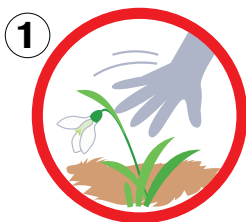

- Обери правильну відповідь.**

Троянда — дикоросла рослина.

«Так» «Ні»

- Розшифруй умовні знаки.**

- Наведи три докази значущості природи у твоєму житті.**

ЗМІСТ

 Наше третє дослідження — «ЛЮДИНА І СВІТ» 		
Сімнадцятий тиждень Наша Батьківщина — Україна	49. Як називається наша Батьківщина?	5
	50. Які державні символи України?	7
	51. Чим славиться столиця України?	9
	Про що розповідає прапор і герб моєї країни?	11
Вісімнадцятий тиждень Славне минуле нашої країни	52. Коли виникла наша держава?	12
	53. Які пам'ятки культури прикрашають Україну?	13
	54. Ким славетна Україна?	15
	Що таке «Мрія» для справжніх українців і українок?	17
Дев'ятнадцятий тиждень У кожного свій найкращий рідний край	55. Де мій рідний край? Звідки я родом?	18
	56. Яким був наш край у минулому?	20
	57. Чим відомий мій рідний край?	22
	Які рушники вишивають у моєму рідному краї?	23
Двадцятий тиждень Природа мого рідного краю	58. Які пам'ятки природи є в моєму рідному краї?	24
	59. <i>Урок-екскурсія. Подорож у природу взимку</i>	26
	60. <i>Урок-екскурсія. Праця людей узимку</i>	27
	Як упізнати карту України?	28
Двадцять перший тиждень Сучасний день нашої країни	61. Хто вдома «помічник»?	29
	62. Із чого складається добробут нашої країни?	30
	63. Як підтримати захисників і захисниць нашої держави?	31
	Якого кольору серця для сміливих і відважних?	32

Продовження		
Двадцять другий тиждень Народи світу	64. Які народи живуть в Україні?	33
	65. З якими країнами межує Україна?	35
	66. Які країни є на Землі?	36
	Про що розповідають кольори прапорів країн світу?	37
Двадцять третій тиждень Світ у минулому та майбутньому	67. Як визначні винаходи удосконалюють наш світ?	38
	68. Яким ми хочемо бачити світ у майбутньому?	40
	Який вигляд мав перший у світі гелікоптер?	41
	69. Підбиваємо підсумки: ми досліджуємо світ!	42
 Наше четверте дослідження — «ЛЮДИНА І ПРИРОДА» 		
Двадцять четвертий тиждень Цінність природи для життя	70. Як моє життя пов'язане з природою?	44
	71. Як я буду досліджувати природу?	45
	72. Які об'єкти природні, а що створили люди?	46
	Як виникає веселка?	47
Двадцять п'ятий тиждень Значення Сонця і повітря для життя	73. Чому Сонце на Землі — найголовніше?	48
	74. Чому без повітря немає життя?	49
	75. <i>Мої досліді.</i> Як виявити невидимку-повітря?	50
	Що зігріває своїм теплом усе живе на Землі?	52
Двадцять шостий тиждень Вода — запорука життя	76. Де міститься вода?	53
	77. <i>Мої досліді.</i> Які властивості має вода?	55
	78. Чому нам потрібна вода?	56
	Про що розповість краплинка?	57

Продовження	
Двадцять сьомий тиждень Земля — годувальниця	79. Що означають слова «земля» і «ґрунт»? 58
	80. Який склад має ґрунт? 59
	81. Чому кажуть, що родючий ґрунт — «батько» врожаю? 61
	Хто живе в ґрунті? 62
Двадцять восьмий тиждень Рослини — окраса Землі	82. Якими бувають рослини? 63
	83. Як вивчати будову рослин? 65
	84. Як розрізнати дерева, кущі й трав'янисті рослини? 66
	Які перші весняні квіти? 67
Двадцять дев'ятий тиждень Світ рослин	85. Якими бувають культурні рослини? 68
	86. Яку користь культурні рослини приносять людям? 69
	87. Як вирощувати кімнатні рослини? 70
	Яка рослина схожа на сонце? 72
Тридцятий тиждень Тварини — багатство нашої планети	88. Якими бувають тварини? 73
	89. Хто такі комахи? 75
	90. Хто такі риби? 76
	Які риби водяться в моєму краї? 77
Тридцять перший тиждень Світ тварин	91. Хто такі птахи? 78
	92. Хто такі звірі? 80
	93. Як живеться моїм домашнім улюбленцям? 81
	Які мої домашні улюбленці? 83

Продовження	
Тридцять другий тиждень Взаємозв'язки в природі	94. Чому свійські тварини і люди — нерозлучні супутники? 84
	95. Як залежить діяльність людей від природних умов? 85
	96. Які взаємозв'язки існують у природі? 87
	Чому курчата веселі? 89
Тридцять третій тиждень Природа в небезпеці	97. Урок-екскурсія. Як спостерігати за природою навесні? 90
	98. Чому якість мого життя залежить від стану природи? 92
	99. Що шкодить природі? 93
	Як перетворити використані речі на корисні? 95
Тридцять четвертий тиждень Природа потребує охорони	100. Як потрібно поводитися серед природи? 96
	101. Як оберігати рослини? 98
	102. Як не нашкодити тваринам? 99
	Коли наша земля радіє, а коли сумує? 101
Тридцять п'ятий тиждень Вітаємо тебе, Літо!	103. Як я можу допомагати природі? 102
	104. Урок-екскурсія. Які ознаки літа вже помітні в природі? 104
	Що корисно пити, коли жарко? 106
	105. Підбиваємо підсумки: ми досліджуємо світ! 107

Підказки для допитливих:

- **що зображено:** на с. 9: 1 — Софійський собор, 2 — фунікулер; с. 10: 3 — найбільший прапор України на правому березі Дніпра у Києві; 4 — Маріїнський палац; 1–4: мініскульптури з проекту «Шукай!» (авторка проекту Юлія Бевзенко) (київські каштани, паляниця, привид Києва, київський трамвай); с. 51: насіння 1 — кульбаби; 2 — сосни; 3 — берези; 4 — клена.

**Бажаємо всім вам захопливих відкриттів
під час літніх канікул!**

**Грущинська І. В., Хитра З. М., Молочко В. В.,
Дробязко І. І.**

Г91 Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для
1 класу закладів загальної середньої освіти : у 2 ч. / Ч. 2.
Київ: УОБЦ «Оріон», 2024. 112 с. : іл.

ISBN 978-966-991-313-5

978-966-991-315-9 (Ч. 2)

УДК 57.081.1*кл1(075.2)

Навчальне видання

ГРУЩИНСЬКА Ірина Василівна

ХИТРА Зоя Михайлівна

МОЛОЧКО Вікторія Валеріївна

ДРОБЯЗКО Ірина Ігорівна

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

**Підручник інтегрованого курсу для 1 класу
закладів загальної середньої освіти**

(у 2-х частинах)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Створено відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Головна редакторка *І. В. Красуцька*

Редакторка *І. Ю. Забродська*

Головна художниця *І. П. Медведовська*

Технічний редактор *Е. А. Авраменко*

Коректорка *О. В. Должикова*

Малюнки художниць Наталії Андрійченко і Вікторії Дунаєвої.

Світлини Вікторії Молочко, Олександра Афоніна, Сергія Клименка, Юрія Мирончика, Богдана Петренка, Валерія Соловійова. Ілюстрації з вільних джерел Інтернету та фотобанку Shutterstock.

На с. 6 — карти з Атласу «Я досліджую світ. 1–2 класи»; на с. 20 — репродукція картини А. Кугая; с. 21 — репродукція картини О. Кулакова; на с. 39 — плакат А. Сарвіри «Ігор Сікорський» із серії «Діячі України», пам'ятник М. Бернардосу в Фастові; на с. 82 — поштові марки України (художниця Н. Кохаль); на с. 84 — репродукція картини П. Пікассо.

У підручнику використані карти, розроблені картографічною редакцією УОБЦ «Оріон»
під керівництвом *І. С. Руденко*

Формат 70×100 $\frac{1}{16}$. Ум. друк. арк. 9,1 + 0,324 форзац. Обл.-вид. арк. 7,70 + 0,3 форзац.
Зам. №

Тираж 43 270 пр.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: 03061, м. Київ, вул. Миколи Шепелєва, 2
www.orioncentr.com.ua

Віддруковано у ТОВ «КОНВІ ПРІНТ».

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 6115, від 29.03.2018 р.
03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12

СИГНАЛ ТРИВОГИ В ШКОЛІ

2 • Візьми необхідні речі та приготуйся за командою вчителя виходити з класу.

3 • Зберігай спокій, не панікуй! Зосередься!

4 • Пройди перекличку.

5 • Рухайся з учнями свого класу до укриття.

6 • Виконуй усі вказівки вчителя.

ЯК ПОДОЛАТИ ТРИВОГУ в надзвичайних ситуаціях?

ПСИХОЛОГІЧНІ ПОРАДИ ДЛЯ ДІТЕЙ

- Тримайся поруч із дорослими!
- Зберігай спокій!
- У разі необхідності звертайся за допомогою й підтримкою до дорослих.
- Намагайся діяти розумно й спокійно!
- Не панікуй! Налаштуйся на позитив.

Запам'ятай правило трьох «Н»:
«Немає нічого неможливого».

**Бережи себе та близьких.
Усе буде добре!**

